

Ma prof. J. Jaakel'ile
hindeamiseks.

8.5.40. M. Kadast.

Kristjan Kangro

E. V.
TARTU ÜLIKOOLI
DOKUMENTAALKUNTA
7. mail 1940
48
TARTU

HALDUSAKT ÄRIMAKSUSEADUSES

Arvestades teie korterel ümber-
tootmist ja suulist kollektiiv-
mi tulemust, võis vastu-
võtta diplomiloo nr.

85.5.40. Jaakel

A 2658

Tartu 1940

Loop. 7. VI 10 juu

S i s u k o r d .

Lk-d

Lühendeid	3
Eessõna	7
1. ptk. Haldusakti mõiste ja liigitus	9
§ 1. Õigusliku akti mõiste	9
§ 2. Haldusakti mõiste	12
§ 3. Haldusakti liigitus	17
2. ptk. Haldusakti Ärimaksu- seaduses	22
§ 4. Ärimaksuseaduses esinevatest haldus- aktidest üldse	22
§ 5. Ärimaksuseaduses esinevate haldus- aktide liigitus	28
§ 6. Tuvastusmenetluslikud aktid	39
§ 7. Sooritusmenetluslikud aktid	43
§ 8. Õiguskaitse-menetluslikud aktid ...	48

Lisa IV - Majandusministri määrus äärmiseltaku (ka-
pitall- ja kasaprotsenditaku) arvesse toet-

L ü h e n d e i d .

- AKK - Administratiiv-kohtu kord. RT 1919, 10, 23; 1924, 81/82, 47 III; 1929, 16, 110; 1932, 17, 127; 1934, 29, 257.
- AMS - Administratiivmenetluse seadus. RT 1936, 4, 25; 1938, 37, 332.
- ASS - Administratiiv-sissenõudmise seadus. RT 1932, 2, 15; 1932, 11, 91; 1936, 29, 189; 1937, 9, 71; 1937, 52, 466.
- Lisa I - Määrus tulu- ja lisaärimaksu arvepidamise, aruandmise ja laekunud summade liiklemise kohta. RT 1934, 7, 59.
- Lisa XIV - Tööstusliikude ettevõtete erireservide moodustamise määrus. RT 1936, 36, 275.
- Lisa XV - Majandusministri määrus lisaärimaksu (kapitali- ja kasuprotsendimaksu) asjas tea-

telehtede, aastaaruannete ja teiste maksustamiseks vajalike dokumentide või andmete esitamiseks OMS § 574 (VSK V köide) tähendatud ja avalikult aruandvate kaubandusliikude ja tööstusliikude ettevõtete tegevuse kohta. RT 1934, 6, 51 ; 1936, 61, 525.

Lisa XVIII- Majandusministri määrus lisaärimaksu (puhtakasumaksu) asjas teatelehtede ja teiste maksustamiseks vajalike dokumentide või andmete esitamiseks avalikult mitteamuandvate kaubandusliikude ja tööstusliikude ettevõtete tegevuse kohta. RT 1934, 6, 49.

Lisa XIX - Asjatundjate ja tunnistajate tasu ning sõiduraha normide määrus. RT 1939, 46, 359.

Lisa XX - Eeskirjad vabatahtlikult aruandvate ettevõtete hulka üleläänud ettevõtete lisaärimaksuga maksustamise kohta.

Lisa XXI - Juhatuskiri äritunnistuste väljaandmise

korra kohta. VSKK 1898, nr. 150.

- Lisa XXII - Ärimaksu seaduse käsitamise juhatus-
kiri. VSKK 1899, nr.nr. 30, 60, 70 ja
74; VSKK 1909, nr. 204; VSKK 1911, nr.
172.
- MKS - Maksustamiskorralduse seadus. RT 1932,
1, 1; 1932, 91, 698; 1934, 55, 477 ;
1936, 27, 171; 1936, 92, 726.
- PS - Eesti Vabariigi Põhiseadus. RT 1937,71,
1309.
- ÄMS - Ärimaksu seadus. VSK 1914, V köide, II
osa §§ 404 - 603; VSKK 1914, art. 2870
m. § 453 p. 21 (A, III, 7), 474 märk.
(A, III, 4, v.), 510, märk. ja (A, III,
4, a), 533 (A, III, 5) 543 (A, III 5,a),
557 (A, III 5, b), 559 (A, III, 5, v),
566 (A, III, 5, g), 570, märk. ja 571,
märk. (A, III, 4, b); VSKK 1915 art.149
m. § 453 p. 20 (VII, 2) - p. 21 (VII,I),
- p. 32 (VII, 4), - p. 48 (VII, 3, p.1-
- 3 ja märk. 1), 534 (VII, 3. p. 4,märk.

2); VSKK 1916 art. 838; VSKK 1917,1844;
VSKK 1917 art. 2052; RT 1919, 16, 39;
1919, 61/62, 119; 1919, 110/111, 206;
1920, 61/62, 179; 1920, 61/62, 180;1921,
4, 30; 1921, 35, 28; 1921, 86, 129;1923,
44, 66; 1925, 199/120, 138; 1926, 2, 4;
1927, 54, 57; 1928, 44, 256; 1929, 30,
211; 1932, 1, 2; 1932, 29, 243; 1932,31,
271; 1934, 46, 402; 1935, 33, 247;1935,
38, 356; 1936, 15, 102.

E e s s õ n a .

Kogu tänapäeva riikliku teotsemise aluseks on õiguskord. See õiguskord leiab moodsas riigis väljendust ja rakendust peamiselt õiguslike aktide kaudu. Neis kajastuvad ühtlasi vastava riigi õiguslikud põhimõtted ning selletõttu osutuvad nad riigi õigusliku meelsuse peegliks.

Käesoleva töö ülesandeks on vaadelda neid õiguslike akte, millised leiavad käsitlemist Arimaksuseaduses. Et mainitud seadus on finantsõiguslik seadus, ja et riigi finantsõiguslik teotsemine kuulub haldusfunktsiooni valdkonda, osutuvad Arimaksuseaduses käsitletavat õiguslikud aktid f o r m a a l s e l t haldusaktideks.

Enne Arimaksuseaduses fikseeritud haldusaktide otsesele vaatlemisele asumist tahan ma esi-

meses osas käsitleda kokkuvõtlikult haldusaakte üldse ja alles selle käsitlese alusel teises osas vaadelda Ärimaksuseaduses tuvastatud haldusaakte, sest ilma haldusakti kontseptsioonita ei ole mõeldav selle küsimuse teoreetiline lahendus.

Keeleliselt on seaduse teksti tsiteeritud sellises sõnastuses nagu ta täpsalt esineb, kuigi üldkäsitluses mõned terminid esinevad teisiti.

1. peatükk.

HALDUSAKTI MÕISTE JA LIIGITUS.

§ 1. Õigusliku akti mõiste.

Kuna haldusakt on eriliik õiguslikest aktidest, tuleb enne haldusakti mõiste käsitlemist selgitada õigusliku akti mõiste.

K e e l e l i s e l t mõistetakse akti all üldse igasugust dünaamilist väljendust: inimeste ja loomade tegevust kui ka muus elusas ja eluta looduses väljenduvat liikumist. Nii käsitatakse etümoloogiliselt aktina: vee voolamist, taime kasvumist, maaväringut, inimeste toiminguid jne. On pikemata selge, et õigusliku akti mõiste peab olema üldisest etümoloogilisest käsitusest kitsam, sest iga omadussõna piirab temale järgneva nimisõna tä-

hendust. Õiguslikkude aktidena võivad neist aktidest käsitlemist leida vaid need, mis õiguslikult mingisugust tähendust evivad, s. t. niisugused aktid, milliseid kehtiv õigus - k o r d õ i g u s l i k k u d e a k t i d e n a t u n n u s t a b.

Niisugusteks õiguslikku tähtsust evivateks aktideks osutuvad peamiselt inimeste teod ja toimingud, kuna tänapäeval inimeste teotsemine kõiki - del elualadel on õiguslikult normitud. Kuid ka seesugused aktid, millised toimuvad ilma inimese tahte aktiivse osavõtuta, võivad esineda õigusli - k e n a, kui kehtiv õigus neile õiguslikku relevant - s u s t o m i s t a b. Nii näiteks esineb sellisena eraõi - g u s e s a l l u v i o j a a v a l i k õ i g u s e s e t t e v a a t a m a t u s e d e - l i k t. Õiguslikkude aktidena esinevad üheltpoolt normivabad toimingud, mis tuginevad õiguslikule k o r r a l e, e h k n. n. f a k t i l i s e d t e o - a k t i d j a t e i s e l t p o o l t k ö i k n o r m a t i i v s e d t o i - m i n g u d e h k n. n. n o r m a t i i v a k -

t i d¹.

Faktilised teoaktid ei loo uusi õigussuhteid, küll aga teevad seda normatiivsed aktid². Esimes- te näitena võiks tuua perekondlikke toiminguid, ühiskondlikke toiminguid, õpetamist koolis, täna- vate korrastamist jne. Teistliiki aktide näitena võib esitada seadusi, määruseid, korraldusi, otsu- seid jne.

Kuna faktilised teoaktid ei loo uusi õigus- suhteid, ei saa nad olla aluseks ka uutele õigus- likkudele vahekorradetele. Tegelikus elus on aga normatiivtoiming alati seotud normivabaga. Norma- tiivakti eel käib ikka mingisugune normivaba toi- ming ja normatiivakti alusel teotsetakse normiva-

¹Faktilisi teoakte käsitatakse moodsa is vaa- dendeis õiguskorra normivaba põhifunktsiooni aval- dusina ja normatiivseid akte õiguskorra normatiiv- se põhifunktsiooni avaldusina. Vt. A.-T. K l i i m a n n, Õiguskord, Akadeemilise Kooperatiivi kir- jastus, Tartu 1939, lk. 204 jj. Haldusõiguses esi- nevate normivaba ja normatiivsete toimingute kohta vt. Id., Administratiivakti teooria. Akadeemilise Kooperatiivi kirjastus, Tartu 1932, lk. 29 jj.

²Id., Õiguskord, lk. 207, definitsioon 102 ja 103.

balt seni, kuni selle teotsemise taustal kerkib esile uue normatiivakti vajadus³.

Normivaba teoakt on i n p r i n c i p i o funktsionaalselt liigitamatu. Ta esineb ühtlasena nii era- kui ka avalikõiguslikel teotsemisaladel, ja avalikõiguses ühtlaselt legislatsioonis, halduses kui ka jurisdiktsioonis⁴. Selletõttu ei saa ka normivaba teoakti käsitada spetsiaalselt vaid haldusaktina, ega ole võimalik tema kaudu ka haldusakti iseloomustada. Küll on seda võimalik aga teha normatiivakti kaudu, ja selle ülesande teostamisele asumegi järgnevas paragrahvis.

§ 2. H a l d u s a k t i m õ i s t e .

Normatiivaktid ei evi faktiliste teoaktidele sarnast ühtlast ilmet, vaid on vormilt, toimetamis-

³Id., Administratiivakti teooria, lk. 35.

⁴A.-T. K l i i m a n n, Õiguskord, lk. 221: "Nendega /-eelpool esitatud näidetega / on ühtlasi ka kummutatud see väär arvamus, nagu oleks materiaalse tegevuse harrastajaks üksnes haldus oma teenistujatega".

viisilt, kehtejõult ja sisult õige mitmeti liigitatavad, ning nende alusel on võimalik ka õiguskorra normatiivseid põhifunktsioone - viimaste seas ka haldusfunktsiooni - iseloomustada. Siinkohal huvitavad meid aga ainult liigitused kahel erineval alusel: 1) liigitus aktides esinevate normiadressaatide alusel ja 2) liigitus aktides käsitletavate juhtude alusel.

Esimese jaotuse alusel on normatiivseid akte võimalik liigitada eraõiguslikeks ja avalikõiguslikeks. Eraõiguslikeks ja avalikõiguslikeks normiaktide normiadressaadid esinevad aktide koostamisel tahteavaldusis täiesti võrdses seisundis ja neid nimetatakse dispositiivseteks normiadressaatideks. Nii on eraõiguslik akt õieti kokkuleppe tulemus. Avalikõiguslikeks normiadressaadid on aga aktide koostamisel ebavõrdses seisundis, ja neid nimetatakse pretseptiivnormiadressaatideks. Siin ühe adressaadi õigused-kohused

määratakse teise poolt meelevaldselt.

Avalikõiguslikke normatiivakte võib omakorda liigitada neis aktes käsitletud juhtude alusel. Nii jagunevad avalikõiguslikud normatiivaktid legislaatiiv-, generaal- ehk üldaktideks ja eksekutiiv-, singulaar- ehk üksikaktideks. **L e g i s l a t i i v s e d a k t i d** on sellised normatiivsed aktid, mis käsitlevad tegelikus elus arvatult esinevat käitumist üldjuhtudena⁵. Neid akte nimetatakse lühidalt üldaktideks. **E k s e k u t i i v a k t i d** on niisugused normatiivsed aktid, millised määratlevad üksikjuhtusid⁶. Neid akte nimetatakse ka üksikaktideks.

Eksekutiivaktid omakorda jagunevad haldusaktideks ja kohtuaktideks ehk otsusteks. **K o h t u a k t i k s** nimetatakse niisugust eksekutiiv- ehk üksikakti, mis sisaldab korduvat sekundaarset normatiivset lahendust⁷. **H a l d u s a k t i k s**

⁵Ib., lk. 238, definitsioon 108.

⁶Ib., lk. 252, definitsioon 132 ja infra.

⁷Ib., lk. 285, definitsioon 144.

n i m e t a t a k s e n i i s u g u s t ü k -
s i k a k t i , m i l l e g a l a h e n d a t a k -
s e ü k s i k j u h t u s i d e s m a k o r d -
s e l t (p r i m a a r s e l t) ⁸ . S e e j u u r e s n i m e t a t a k s e
n i i s u g u s t h a l d u s a k t i k o r r a l d i s e k s . K u -
n a k o r r a l d i s e d o n s i s u l i s e l t a i n u k e s e d h a l d u s a k t i d ,
n i m e t a t a k s e n e i d ü h t l a s i m a t e r i a a l s e -
t e k s h a l d u s a k t i d e k s .

Korraldised kuuluvad üksikaktide sarja ja nad korraldavad vaid konkreetseid üksikjuhte, mis on täpsalt registreeritavad ja mis esinevad ajas ja ruumis vaid üks kord. Need üksikaktid on õiguskontinuiteedi põhimõttel kooskõlas üldaktidega ja selle tõttu defineeritakse ka haldamist kui juriidilist tegevust, kus avalikõiguslikud üldaktid leiavad otsest primaarset, esmakordset rakendamist üksikaktide kaudu. Nii erinevad haldusaktid ühelt poolt legiatsiooni üldaktidest ja teiselt poolt jurisdiktsiooni sekundaarsetest üksikaktidest⁹.

⁸Ib., lk. 283.

⁹Ib., lk. 278 jj.

+

Korraldised leiavad vastavat faktilist teostamist normivabades toimingutes, milliseid käsitlesime eespool faktiliste teoaktidena.

Neid materiaalseid haldusakte teostavad selleks kreeeritud haldusala isikud ja organid. Tegelikult osutub aga neil isikuil ja organeil ratsionaalselt sobivaks teostada teatavatel aladel ka jurisdiktsiooni või legislatsiooni. Selline teiste õiguskorra põhifunktsioonide teostamine haldusala isikute poolt moodustab halduse formaalses mõttes ja vastavaid akte nimetatakse haldusaktideks formaalses mõttes ehk lihtsalt f o r m a a l s e t e k s h a l d u s a k t i d e k s. Siinjuures aga täheldatagu, et ka materiaalseid haldusakte tuleb ühtlasi käsitada formaalsete haldusaktidena, kuid nad toimetatakse põhiliste haldusaktidena haldusala isikute eneste poolt, sest aktide formaalses liigituses on f u n d a m e n t u m d i v i s i o n i s e k s just neid toimetavate organite lii-

normivale aktile.

gitus¹⁰. Nii on kõik aktid, mis toimetatakse vaid haldusasutiste poolt, formaalsed haldusaktid. Materiaalsed haldusaktid on siinjuures põhilised ja tõelised haldusaktid, kuna akte, mis on ainult formaalselt haldusaktid, võiks nimetada haldusele omistatud aktideks ehk halduse aktideks.

§ 3. Haldusakti liigitus.

Juba haldusakti mõiste määratlemisel ja selle ilmestamisel käsitlesime haldusakte formaalses

¹⁰Ib., lk. 309 jj. - Siinjuures olgu mainitud, et haldusakti mõiste sisu ja maht sellisena esineb vaid modernses käsitluses, eriti siin osundatud teoses. Vörreldagu selles mõttes id., Administraatiivakti teooria, lk. 115, milles sama autor ei käsita materiaalsete haldusaktidena ei halduse normivabu toiminguid ega ka eraõiguslikke tehinguid, milised selletõttu jäävad seal välja ka haldusaktide formaalsest käsitlusest. Kuid ib., lk. 14 j. ja viide 3, teine lõige annab ta samal ajal tunnustuse haldusaktile kui kodanikkude omavahelist ühiselu normivale aktile.

ja materiaalses mõttes, samuti avalikõiguslikke ja eraõiguslikke haldusakte kui ka normatiivseid ja normivabu haldusakte, millised aktid esinevad haldusaktide mahukamate liikidena - võiksime koguni öelda haldusaktide peal liikidena. Nende juures me siinkohal enam pikemalt ei peatu. Küll aga osutub vajalikuks haldusaktidest üldise ülevaate saamiseks vaadelda veel nende aktide allliike.

Kuna formaalselt peetakse haldusaktideks ka halduse poolt antud üldakte, tuleb vahet teha halduse üld- ja üksikaktide vahel. Halduse üldaktideks osutuvad dekreedid, määrused ja üldsobimused; halduse üksikaktideks osutuvad otsused, korraldised, tehingud ja teoaktid.

Dekreet on seaduse jõuline halduse üldakt¹¹. Määrus on seadusele alal olev eksekutsiooni¹² üldakt¹³. Üldsobimus on

¹¹A.-T. K l i i m a n n, Administratiivakti teooria, lk. 166.

¹²Seega nii halduslik kui ka kohtulik.

¹³Ib., lk. 175.

mitmete haldusorganite ühine leppeline üldakt¹⁴. Otsus on selline üksikakt, mille abil haldus lahendab jurisdiktsioonilisi küsimusi¹⁵. Korraldis on avalikõiguslik normatiivne haldusakt materiaalses mõttes¹⁶. Tehing on halduse eraõiguslik-normatiivne akt materiaalses mõttes. Teoakt on halduse normatiivaktidele vastav normivaba toiming¹⁷.

Edasi tehakse vahet uni- ja plurilateraalse te haldusaktide vahel. Esimesed on sellised, millistes avaldub ühe haldusorgani tahe, teised aga sellised, millised väljendavad mitme haldusorgani ühist tahet¹⁸.

Oma mõju järele jagunevad haldusaktid positiivseiks ja negatiivseiks. Esimesed tekitavad kehtivasse õiguslikku olustikku muudatusi, teised jäetavad õigusliku olustiku selliseks nagu ta on¹⁹.

¹⁴Ib., lk. 187.

¹⁵Ib., lk. 193. - Eespoolesitatud põhijaotuse alusel esinevad dekreedid, määrused, üldsobimused ja otsused vaid formaalselt haldusaktidena. Materiaalselt on dekreedid, määrused ja üldsobimused legislatiivaktid ja otsused - kohtuaktid. Vt. ib., lk. 167, 176 ja 194.

¹⁶Ib., lk. 200.

¹⁷Ib., lk. 201.

¹⁸Ib., lk. 205.

¹⁹Ib., lk. 215.

Selle järele, kas haldusakti siht või selle teostamisvahend on kehtivas õiguses kindlapiiriliselt ette määratud, või on nad määratletavad halduse enese vaba tahte põhjal, jagunevad haldusaktid suvatuiks ja suvalisiks haldusaktideks²⁰.

Vormi järgi osutub tähtsaks vahet teha vormiliste ja vormivabade haldusaktide vahel. Esimesed on sellised, milliste jaoks kehtivas õiguses on määratud teatav väliskuju, teised sellised, milliste jaoks ei ole nõutud mingit välist vormi²¹.

Vormiline haldusakt võib kehtiva õiguse alusel esineda sundusliku motivatsiooniga või ilma selleta. Vastavalt sellele tehakse vahet motiveeritavate ja motiivivabade haldusaktide vahel²².

Sellejärele, kas on silmas peetud seaduslike nõudeid aktide koostamisel, jagunevad aktid (nende seas ka haldusaktid) kehtivateks ja kehtetuteks²³.

²⁰Ib., lk. 222.- Akti suvalisuse ja suvatuse - suhtelisuse kohta vt. J. V a a b e l, Eesti riigi-maksundusõiguse põhiprobleeme, Akadeemilise Kooperatiivi kirjastus, Tartu 1934, lk. 144 jj.

²¹A.-T. K l i i m a n n, op.cit., lk. 240.

²²Ib., lk. 246.

²³Ib., lk. 252.

Veel detailsemaid jaotusi siinkohal ei ole põhjust esitada. Küll vaatleme aga neid eriliigilisi haldusakte veel ligemalt, millistega puutume kokku Arimaksuseaduse piires, kuid seda ka juba järgnevas käsitluses.

HALDUSAKT ARIMAKSUSEADUSES.

14. Arimaksuseaduses esinevatest haldusaktidest

Üldiselt.

Asudes käsitama haldusakti Arimaksuseaduse alusel, mainime kohe alul, et Arimaksuseadus ise on legislatsioonilise akti ja teame leiduvate haldusaktide erilise olemise suurel määral tema omase erilisuse ja asendi üldises Siguskordis aktide suhtes. Selle asendi tuvastamine algugi meie lähim ülesanne.

Teanne, et kogu Siguskord moodustab Siguskorralduste alusel ühtlase terviku, kus iga Siguskordilise akti peab olema kooskõlastatud teistega. Sellis-

2. peatükk.

HALDUSAKT ÄRIMAKSUSEADUSES.

§ 4. Ä r i m a k s u s e a d u s e s e s i n e -
v a t e s t h a l d u s a k t i d e s t
ü l d s e.

Asudes käsitlema haldusakti Ärimaksuseaduse alusel, mainime kohe alul, et Ärimaksuseadus ise on legislatsiooni akt, ja temas leiduvate haldusaktide eriilme oleneb suurel määral tema enese eri-laadist ja asendist üldises õiguslikkude aktide süs-teemis. Selle asendi tuvastamine olgugi meie lähim ülesanne.

Teame, et kogu õiguskord moodustab õiguskon-tinuiteedi alusel ühtlase terviku, kus iga õigus-lik akt peab olema kooskõlastatud teistega. Selli-

ne ühtlus on tegelikkuses saavutatud õiguslike aktide astmestusega, kus tehakse vahet kõrgema- ja madalamajõuliste aktide vahel. Madalamajõulised aktid peavad seejuures olema oma kehtejõult alluvad kõrgemajõulistele. Kõrgemas tipus asuvad konstitutsioonilised aktid. Neile alluvad seadused. Haldusaktidest on kõrgemajõulised dekreedid, mis on seadustega ühejõulised. Neile järgnevad määrused ja neile omakord materiaalsed haldusaktid²⁴.

Nii näeme, et Ärimaksuseadus peab kehtejõult alluma põhiseadusele ega tohi selle suhtes sisaldada vastuoksusi. Kuidas on aga ärimaksuseaduse suhe teiste samajõuliste aktidega?

Siin tuleb silmas pidada, et ärimaksu alal on käsitletav seadus l e x s p e c i a l i s ja tuleb selletõttu eelistatud korras rakendamisele²⁵. Alles funktsionaalse või viitelise seaduse alusel võivad ka teised seadused ärimaksu

²⁴Vt. J. V a a b e l , op. cit., lk. 29 jj.

²⁵Ib., lk. 83.

alal küsimusse tulla²⁶. Tähtsamate selliste ärimaksuseadust t ä i e n d a v a t e seadustena esinevad MKS, ASS, AMS ja AKK. Esimene neist, sisaldades peamiselt ainult kodifitseeritud formaalseid maksundusõiguse norme, puudutab ka suurt osa haldusaktidest, millised leiavad teostamist Ärimaksuseaduse alusel. AMS tuleb rakendamisele lex generalisena haldusmenetluse alal. ASS määratleb ärimaksu alal vaid maksu- ja trahvivõlgade sissenõudmise korda ja AKK võib kohaldamis eele tulla vaid maksundusõiguslike küsimuste lahendamisel esinevate aktide puhul. Teatud mõisteteliste küsimuste avastamisel kogu ärimaksuseaduse kui ka üksikute aktide suhtes võivad kõne alla tulla veel tõlgendamisel ka vastavad normid tsiviilõiguslike seadustest.

Nii Ärimaksuseadus ise materiaalse maksuseadusena ei määra ärimaksualal teotsejate konstrukt-

²⁶ Funktsionaalse ja viitelise seaduse kohta vt. ib., lk. 96 jj. ja lk. 108 jj.

siooni, vaid ainult mainib teatud asutisi ja isikuid Maksustamiskorralduse seaduse alusel, kuhu ongi koondatud vastavad formaalmaksundusõiguslikud normid. Üksiku akti puhul Ärimaksuseadus küll mainib, et selle koostamine kuulub ühe või teise normiisiku pädevusse, ent millised üldised ülesanded sellel isikul on ja kuidas ta ametisse seatakse, seda lahendab juba Maksustamiskorralduse seadus ja vastavad teenistusseadused lex generalis'tena.

Haldusaktidest on omased lahendama konstruktiivseid küsimusi dekreedid ja määrused. Ärimaksuseaduses on määruste ülesandeks jäetud ainult teatud pädevusküsimuste lahendamine asutiste ja isikute omavahelises asjaajamise korras vastavate volitusnormide alusel²⁷. Nende määrustega on võimalik teatud asutiste ja ettevõtete õiguskohustusi täpsemalt konkretiseerida. Nii on majandusministri määrusega täpsustatud lisaärimaksu arve-

²⁷AMS § 446, § 481 märkus, § 492, § 519 (märkus 2), § 550, § 602.

pidamise, aruandmise ja laekunud summade liiklemise kord²⁸. Vabariigi Valitsuse määrusega ettevõtete erireservide moodustamise kord²⁹ ja majandusministri määrusega fikseeritud ekspertide tasusaamise õigus ja normid³⁰.

Enamvähem samasugust korraldavat laadi evivad ka kõik teised aktid, mis on antud kas määrusena, juhatuskirjadena või eeskirjadena vastavate volitusnormide alusel, kusjuures põhjusi otsida seesugustele erinevatele päälkirjadele nende aktide sisu alusel osutub asjatuks. Nähtavasti oleneb selline selgusetus terminoloogias üheltpoolt vastavate volitusnormide selgusetusest ja teiselt poolt süsteemipuudusest³¹. Need aktid esinevad täiesti eraldi ja iseseisvatena võrreldes Ärimaksuseadusega, kuid nad tulevad selle kohaldamisel paratamatult rakendamisele, kuna Ärimaksuseadus vastavad

²⁸Vt. Lisa I. Täiendava määrusena tuleb veel arvesse ib. § 3 põhjal Riigitulude kassa, arvepidamise ja aruandmise korra määrus. RT 1931,52,415 ja RT 1934, 28, 245.

²⁹Lisa XIV.

³⁰Lisa XIX.

³¹Vt. J. V a a b e l, op. cit., lk. 88.

küsimused on jätnud lahendamata.

Peale mainitud aktide esineb Ärimaksuseaduse konstruktiivsete osadena rida akte, mis aga on eraldatud seadustehnilistel põhjustel seaduse tekstist, kuid kuuluvad selle juurde hädavajalikkude lisadena. Peab aga mainima, et osa neist lisadest võib vaadelda samahästi määrustena nagu eelmises kahes lõikes käsitletud akte, kuna nad on muudeta-
vad lahus seadusest ja mitte seadusandlikus korras. Osalt on nende aktide kehtivus piiratud koguni kindla tähtajaga³². Seejuures on neid akte aga tituleeritud lihtsalt nimestikkudeks, maksumääradeks ja tabeliteks.

Olles eelnevas käsitluses määranud Ärimaksuseaduses esinevate haldusaktide asendi üldises õiguslike aktide süsteemis ja jõuastenduses, ning näidanud kokkupuutevõimalusi teistes seaduses esinevate õigusnormidega, vaatleme järgnevalt esime-

³²Näiteks kaubanduslike ja tööstuslike ettevõtete läbikäigu keskmiste kasuprotsentide klassifikatsiooni tabelid. Vt. AMS § 542.

ses peatükis esitatud teoreetilise käsitluse alusel, milliseid haldusaktide liike Ärimaksuseadus sisaldab ja üldse sisaldada saab.

§ 5. Ä r i m a k s u s e a d u s e s e s i -
n e v a t e h a l d u s a k t i d e
l i i g i t u s .

Kuna Ärimaksuseadus - nagu üldse kõik maksuseadused - sisaldab vaid norme, kus adressaadid esinevad ebavõrdsetena, esinevad ka kõik temas leiduvad aktid a i n u l t avalikõiguslike haldusaktidena. Selle seaduse alusel määratletakse kodaniku õigused-kohused ärimaksu alal, ja seda j u s t temas mainitud ja kirjeldatud haldusaktide põhjal³³.

Et saada neist aktidest üldist ülevaadet, tuleb neid kuidagi süstematiseerida. Seda võiks näiteks teha seaduses esinevate jagude kaupa, aktide

³³Ib., lk. 45 j.

vormi alusel, akte koostavate isikute alusel jne., kuid otstarbekohasemaks osutub nende aktide süstematiseerimine nende sisu järgi vastavalt nendele ülesannetele, milliseid teatud akt on määratud lahendada.

Sellel alusel võib neid liigitada tuvastusmenetluslikkudeks aktideks, sooritlusmenetluslikkudeks aktideks ja õiguskaitsemenetluslikkudeks aktideks. Igas liigis omakorda võib vaadelda aktide koostajaid, aktide vormi, aktide liike vastavalt üldteoreetilistele jaotustele jne.

Osa neist aktidest kuulub tehingaktide liiki, s.o. niisuguste aktide hulka, mis loovad õigussuhteid adressaatide vahel³⁴. Osa akte aga kuulub toimingaktide liiki, s.o. aktide liiki, mis ise ei loo õigussuhteid, kuid mis siiski evivad õiguslike järeldusi teistest asjaoludest tingitud õigussuhete jaoks³⁵.

³⁴A.-T. K l i i m a n n , op. cit., lk. 232 jj.

³⁵Ib.

K o r r a l d i s e d kannavad Ärimaksuseaduses õige mitmepalgset ilmet. Neid võib jaotada vastavalt üldteoreetilisele käsitlusele positiivseteks ja negatiivseteks. Positiivsed korraldised toimetavad muudatusi õiguslikus olustikus, negatiivsed korraldised jätavad selle olustiku muutmata³⁶. Muudatuste suund esimeste korraldiste puhul võib esineda kohustusadressaadi kasuks või kahjuks. Sellejärgi jaotatakse positiivsed korraldised kohustavateks ja õigustavateks³⁷. Kohustavaid korraldiseid võime omakorda jaotada maksustamiskorraldisteks, trahvikorraldisteks, nõudekorraldisteks, sundkorraldisteks ja määramiskorraldisteks.

M a k s u s t a m i s k o r r a l d i s e d, positiivse õiguse tehnilise nimetuse järgi maksustamisotsused, on haldusaktid, millistega maksuasutis määrab, et maksukohuslane on seaduse järgi kohustatud tasuma maksu³⁸. Sellekohaselt maksusta-

³⁶ A.-T. K l i i m a n n, op.cit., lk. 214 ja 219.

³⁷ Vrd. ib., lk. 216 jj.

³⁸ J. V a a b e l, op. cit., lk. 122 j.

miskorraldis kujutab deklaratiivset haldusakti³⁹, millega maksuasutis 1) konstateerib, et ühel normiadressaadil on maksuolmastik esile tulnud ning seetõttu on tekkinud maksukohustus; 2) fikseerib seadusest järelduva kohustuse summa (maksusumma). Siit järeldame, et maksustamisotsus resp. - korraldis ei loo ise kohustusevahekorda normiadressaate - riigi ja maksukohuslase vahel, vaid ainult konstateerib selle olemasolu⁴⁰. Reeglipäraselt on maksustamiskorraldis vormiline akt, baseerudes Ärimaksuseaduses § 559-le ja seal viidatud MKS § 62-le. Esineb ta tavaliselt tuvastusmenetluse lõppfaasina ja seda just puhtakasumaksu osas. Põhiärimaksu tasumise kohustuse tekkimiseks ja maksu tasumiseks on ette nähtud eri kord §§ 479 - 487 järgi. Samuti on erikord kehtiv ka kapitali- ja kasuprotsendimaksu tasumise suhtes §§ 523, 524, 526 järgi. Need erikorrad on kooskõlas MKS § 63-ga ja nad ei eelda üldiselt vormilisi maksustamisotsuseid. Põhiärimaks tasutakse äritunnistuse

³⁹Deklaratiivse haldusakti kohta vt. M e r k l., Allgemeines Verwaltungsrecht, Wien-Berlin 1927, lk. 186 jj.

⁴⁰J. V a a b e l, op. cit., lk. 123.

lunastamisel ja kapitali- ja kasuprotsendimaks reeglipäraselt aruannete esitamisel. Ainult ebaõigelt arvutatud maksusumma puhul esitatakse koos trahvikorraldisega ka maksustamiskorraldis maksunõudmisena ja seda juba sooritusmenetluse korras.

Trahvikorraldised, positiivse õiguse järgi trahviotsused, on sääraseid maksuasutiste poolt antud haldusaktid, millistega määratakse karistus maksuseaduste sätete rikkumise eest⁴¹. Arimaksusseaduses tulevad trahvikorraldised rakendamisele § 579, 580, 582 - 589 käsitlemisel. Trahvikorraldis ise on vormiline ja tema kohta rakendatakse MKS § 134 ettenähtud eeskirju. Kui trahvisumma on seaduses täpselt ettemääratud, esineb trahvikorraldis ainult deklaratiivse aktina; on aga otsustajatel võimalik trahvimäära valida, esineb trahvikorraldis ühtlasi ka konstitutiivse aktina. Arimaksuseaduses puutume nende aktidega kokku 1) sooritusmenetlust vaadeldes ja 2) õiguskaitsemenetlust käsitledes.

⁴¹Ib., lk. 133.

Nõudekorraldisteks nimetame neid maksuasutiste korraldise, milledega hantatakse maksustamiseks või maksujärelevalve teostamiseks vajalikke teateid, tõendeid või dokumente⁴². AMS-ses esinevad sellistena näiteks korraldised, mis antakse §§ 492, 525, 547 p. 1 - 3 põhjal. Nendega kehtivad paralleelselt MKS §§ 42, 43, 45, 49 ja 55. Nende paragrahvide käsitlemise suhtes tuleb meelde, et rakendamisel eriseaduse sätteid eelistatakse üldseaduse sätetele, kuid ka üldseaduse - MKS - sätted tulevad siiski rakendamisele seevõrra, kui võrra nad täiendavad eriseaduse sätteid, ilma et sellest tekiks vastolusid mõlema sätte vahel. Kõik nõudekorraldised on vormivabad. Tavaliselt on need korraldised kirjallikud. Üksikutel juhtumitel võivad nõudekorraldised olla ka suusõnalised. Nende peale ei saa esitada otseseid vaideid ja kaebusi MKS ettenähtud tagajärgedega. AMS-ses esinevad nad peamiselt tuvasutusmenetluses.

⁴²Ib., lk. 136.

Sundkorraldiste all mõistame korraldisi, millistega asutis suleb ettevõtteid seaduse sätete mittetäitmise puhul, lõpetab õigusnormide rikkumise, takistab nende mittetäitmist või sunnib neid täitma, korraldab isiklikke või ruumide läbiotsimisi ja ülevaatusi, kaupade hävitamisi või müüke sunniviisiliselt ning esemete võtmist maksuasutiste korraldusse, paneb kehtima kaubanduslikku liiklemist takistavaid keelde, nõuab ruumide ja sisseseadete korraldamist vastavalt maksustamise kindlustamise nõuetele⁴³. Siia kuuluvad Arimak-suseadusest näiteks korraldised, mis järgnevad paragrahvidest 505 ja 528. Sundkorraldised on vormivabad, kuid enamik neist on nõutavalt kirjalikud. Sundkorraldiste peale saab kaevata üldreeglina otsestelt. AMS-es esinevad nad tuvastus-, soorituskui ka õiguskaitse-menetluses.

Määramiskorraldisteks nimetama korraldisi, milledega 1) komplekteeri-

⁴³Ib., lk. 139.

takse kollektiivseid asutisi ja kutsutakse või kohustatakse asjatundjaid seaduses määratud ülesannete täitmisele; 2) kinnitatakse või määratakse mitmesuguste raamatute ja blankide vorme, arvepidamise ja asjaajamise korda, maksuvalvele alluvate ettevõtete töökorda, tulu- ja kasumäärasid, ettevõtete tööaega ja muud säärast; 3) lahendatakse al lumustüülisid ja vaidlusi maksustamisel esinevate asjaolude iseloomu suhtes, asjade lähemaid omadusi, vedelikkude kao ülemmäära, mitmesuguseid tähtaegu, kaubaliiklemise ja valmistamise tingimusi jne.⁴⁴. Arimaksuseaduses esinevad niisugustena näiteks korraldised § 542 ja § 550 põhjal. Need korraldised on kõik vormivabad, kuid siiski tavaliselt kirjalikud. Nad esinevad nii tuvastussooritus- kui ka kaebemenetluses.

Õigustavad korraldised on niisugused korraldised, mis loovad õigussuh teid, mis ühel või teisel määral annavad kodanikele

⁴⁴Ib., lk. 139 j.

õigustusi⁴⁵. Niisugustena esinevad d i s p e n s a t s i o o n i d , l o a d ja n õ u s o l e k u d .

D i s p e n s a t s i o o n e mõistame akti- dena, millistega maksundusalal seadusi rakendavad normiisikud teevad soodustusi maksukohuslase huvi- des⁴⁶. Dispensatsioonijuhtumid ärimaksuseaduses võib jaotada kahte liiki. Esimesse kuuluvad ker- gendused maksustamisaluse või maksu arvutamises. Siia võime arvata näiteks load § 519 p. 3-d, mär- kus 2 põhjal. Teise kuuluvad maksu tasumise kergen- dused, nagu tasumise pikendamine, ajatamine jne. Siia arvame näiteks AMS § 566, § 559 ja täienda- valt sellele MKS §§ 117 ja 143 määratletud juhtu- mid. Maksu või trahvi kustutamisel võivad lisaks veel arvesse tulla MKS §§ 119, 120, 144 ja 145.

L o a d on korraldised, mis omistavad koda- nikule subjektiivse õiguse ja võimaldavad selle

⁴⁵Vt. N i e m a n n , Der Steuerverwaltungs- akt, Ein Beitrag zum allgemeinen Steuerrecht, i. Vierteljahresschrift für Steuer- und Finanzrecht, 4. Jahrgang, Heft 2, lk. 192 j.; 202 jj.

⁴⁶Vt. J. V a a b e l, op. cit., lk. 140 j.

teostamise⁴⁷. Lubadeks osutuvaid korraldiseid leiame näiteks ÄMS § 470 ja § 473.

Nõusolekud on seesugused korraldised, mis esinevad kodanikele nende teotsemise tingimusena ja millede sihiks on järelevalve võimaldamine maksustamise huvides⁴⁸. Et jälgida maksustamise huvides maksukohuslase teotsemist, määrab seadus, et maksukohuslane võib võtta ette ühe või teise toimingu tingimusel, et enne hangib selleks vastavalt asutiselt nõusoleku (meie seadusis tavaliselt nimetatud samuti loaks). Nõusolekuiks võib näiteks lugeda korraldiseid ÄMS § 487 alusel.

Peale eelkäsitletute esinevad õigustavate aktidena veel ka tagasimaksu korraldised ja tähtaegade uuendamise korraldised.

Positiivsete korraldiste kõrval mainisime veel negatiivseid korraldiseid. Siia kuuluvad maksundusõiguses keeldumised tööendeid vastu võtta, asjatundjaid kutsuda maksukohuslase

⁴⁷Ib., lk. 141.

⁴⁸Ib., lk. 142.

palve puhul jne. Kuid keeldumisjuhtumid esinevad tavaliselt paralleelselt ka juhtumitega, kus on tegu õigustavate aktidega. Jaatava korraldise puhul on siin tegu dispensatsiooniga, loa või nõusolekuga, eitava korraldise puhul aga keeldumisega⁴⁹.

Ulejäänud korraldised Ärimaksuseaduses, nimelt kõik toimingaktid (teatised ja tõendid), esinevad väga erinevate nimedega ja erineva sisuga. Siinjuures teatiste all mõistame üldse neid korraldiseid, mille sihiks on teha asjaosalisele teatavaks mingisuguse õigusliku asjaolu olemasolu⁵⁰, ja tõendiste all akte, milliste abil selgitatakse kehtivate õigusnormide sisustikku⁵¹. Teatise nimetatakse siin mõnikord andmeteks, mõnikord seletusteks, instrueeringuteks, hoiatisteks, meenutisteks, kutseteks, kavatsusteks, palveteks jne., olenevalt sellest, milline asjaolu leiab teatistes erilist rõhutamist. Tõendid esinevad aga igasuguses

⁴⁹Ib., lk. 142.

⁵⁰A.-T. K l i i m a n n , op.cit., lk.232 jj.

⁵¹Ib., lk. 215.

mõeldavas dokumendivormis. Tähtis on nende juures vaid see, et nad uuritavat asjaolu selgitaksid. Siiski tõstame neist dokumentidest tavalisemate tõendusvahenditena välja kviitungid, arved, tunnistused, otsesed allkirjastatud tõendused, väljavõtted, äriraaamatud, registreeringud ja protokollid.

Ärimaksuseadus käsitleb teatise ja tõendeid kõikides menetlusfaasides, ent mainitagu, et teatise esineb suuremal arvul siiski tuvastusmenetluses ja tõendisi rohkem sooritus- ja õiguskaitsemenetluses.

§ 6. T u v a s t u s m e n e t l u s l i k u d

a k t i d.

Tuvastusmenetluslike haldusaktidena mõistame niisuguseid haldusakte, mis osutuvad vajalikuks konkreetse maksukoormise kindlaksmääramisel.

Rõhutame siinkohal eriliselt, et ärimaksuseadus oma põhiloomult on materiaalmaksundusõiguslik

seadus, ja sellena on tema ülesanne eeskätt j u s t ärimaksukoormise õiglane tuvastamine. Selletõttu ka vastavad aktid selles tuvastusmenetluses on oma olemuselt kõige enam seotud Ärimaksuseadusega. Sellest järeldub: kui Ärimaksuseadus oleks puhtaloomuliselt välja töötletud oleksid käesolevas paragrahvis käsitletavat aktid ainukesed, mida saaks vaadelda Ärimaksuseaduse teksti alusel (küll oleks seda võimalik ikkagi teha Ärimaksuseaduse konstruktiivse seonduse alusel teiste maksuseadustega). Nüüd aga leiavad Ärimaksuseaduses käsitlust sageli ka formaalmaksundusõiguslikud aktid⁵².

Asudes järgnevalt vaatlema tuvastusmenetluslike akte, puutume Ärimaksuseaduses kokku mitmetliiki korraldistega. Nagu juba teame on korraldis avalikõiguslik-normatiivne haldusakt materiaalses mõttes, mis loob õigussuhteid adressaatide vahel. Selletõttu on arusaadav, et korraldised võivad üldse teha ainult avaliku administratsiooni ametnikud

⁵²J. V a a b e l, op. cit., lk. 79.

ja asutised - ning käesoleval juhul teevad seda maksuasutised ja -ametnikud.

Tuvastusmenetluses puutume kokku esijoones just nende nõudekorraldistega, millega maksuamet hangib omale vajalikke teateid maksustamiseks. Teiseks leiame siin määramiskorraldise, millistega kohustatakse asjatundjaid, ametisikuid ja teisi oma ülesannete täitmisele, või millistega määratletakse dokumentide vormi, või millistega määratletakse tähtaegu andmete esitamiseks jne. Kolmandaks ning lõppeks leiavad tuvastusmenetluse tulemused kokkuvõtte maksustamiskorraldises ehk maksustamisotsuses. See sünnib aga ainult puhtakasumaksu osas maksulehe näol⁵³, kuna põhiärimaks ja kapitali- ja kasuprotsendimaksu tasumiskohustus tekib erikorra järgi⁵⁴.

Nõudekorraldise maksustamiseks vajaliste teadete saamiseks võidakse teha esmajoones maksukohuslasele või oletatavale maksukohuslasele, kusjuures

⁵³§ 559.

⁵⁴Vt. lk. 31.

nende teadete esitamine sünnib ettenähtud vormide kohaselt, kui seesugused on pandud maksma⁵⁵. Peale selle võib maksuinspektor esitada nõudeid andmete esitamiseks ka teistele asutistele ja isikutele neile teadaolevate asjaolude kohta, kui see osutub vajalikuks maksukohusluse kindlaks tegemiseks⁵⁶.

Nõudekorraldisi võib esitada maksukoormise tuvastamisel ka vajaliste tõendite saamiseks, mille valik ja hindamine toimub maksuasutiste suva kohaselt.

Tuvastusmenetluses puutume § 543 kokku ka dispensatsiooniga, kus maksuinspektor oma korraldisega võib neile kaubandus-tööstusettevõtetele, kes ei ole suutnud tähtajaks oma äriraaamatuid lõpetada, pikendada teatelehe esitamise tähtaega.

⁵⁵AMS § 525. Lisa XXI § 9, p. 1 - Lisa XV -
Lisa XVIII.

⁵⁶Vt. MKS § 45 - AMS § 492.

§ 7. S o o r i t u s m e n e t l u s l i k u d
a k t i d .

Sooritusmenetluslike haldusaktidena maksuseadustes mõistame neid haldusakte, millised osutuvad vajalikuks maksude tegelikul tasumisel.

Tuletame siinkohal meelde, et need aktid on oma loomult juba formaalmaksundusõiguslikud aktid ja nendega puutume Ärimaksuseaduses otseselt kokku vaid üksikutes paragrahvides. Täiendavalt tulevad siin arvesse normid ühtlussisulistest seadustest viitelise ja konstruktiivse seonduse alusel.

Tavaliselt tasutakse maks vabatahtlikult. Selletõttu osutuvad siin domineerivamateks aktideks tõendavad aktid ja teatiseid maksude laekumise kohta. Korraldised tulevad siin arvesse peamiselt maksu tasumise tähtaegade määramisel, maksude pikendamisel, maksude ajatamisel, maksude kustutamisel, maksude ümberarvestamisel ja sundsoorituse puhul.

Tõendavatest aktidest mainime kõigepealt mitmesuguseid akte maksusummade laekumise ja liiklemise kohta, maksukohuslaste ja trahvitute kohta jne. Nii koostatakse maksukohuslaste ja trahvitute kohta nimekirjad, millised maksuinspektor saadab laekamisasutistele. Puhதாகসমসু alal moodustub niisugune nimekiri mak-sustamisotsuste ja trahviotsuste teisikutest, millised saadetakse täitmisel või aruande aasta lõpul laekunud ja laekumata summade tähendamise-ga maksuinspektorile tagasi⁵⁷. Samuti koostatakse nimes-tikud nende kohta, kes peavad kaubanduslikke või tööstuslikke ettevõtteid, millede kohta teatelehtede esitamine on sunduslik, kuid missuguseid ei ole üldse esitatud või missugused on esitatud sea-tud tähtaja möödumisel, samuti nende pidajate koh-ta, kes esitatud teatelehtedesse ei märkinud and-meid, millised neile kuuluvate ettevõtete läbikäi-kude ja puhaskasude kindlakstegemiseks on tarvi-likud. Need nimestikud koostatakse vastavate eksi-jate vastutusele võtmiseks⁵⁸.

⁵⁷Lisa I § 1, § 8 ja § 9.

⁵⁸Lisa XXII § 80, p. 2.

Teiseks esinevad tõenditena sooritusmenetluses kviiitungid ärimaksu ja lisasummade tasumise kohta⁵⁹. Tõendina evib ka äritunnistus kviiitungi tähenduse, kuna ka tema näitab, et põhiärimaks vastavalt tunnistusele on tasutud.

Üldiselt võime aga t u n n i s t u s i vaa- delda tõendavate aktide eriliigina. Ärimaksuseaduses esinevad sellistena pääle äritunnistuse⁶⁰ veel eri-laotunnistused⁶¹, hinnata laotunnistused⁶², veokaupluse tunnistused⁶³, kandekaupluse tunnistused⁶⁴, mitmesugused pooleaasta tunnistused⁶⁵ ja äritunnistuste duplikaadid⁶⁶.

Tõendina esinevad Ärimaksuseaduses ka veel volitused, mis esitatakse äritunnistuse lunasta-

⁵⁹Lisa XV § 4.

⁶⁰§ 449, § 455.

⁶¹§ 457, teine lõige.

⁶²§ 457, märkus.

⁶³§ 473.

⁶⁴§ 473.

⁶⁵§ 479, § 481.

⁶⁶§ 486.

misel Ärimaksuseaduse lisa XXI, § 11 põhjal ja isegi äritunnistusi evivate asutiste sildid⁶⁷.

T e a t i s t e s t sooritusmenetluses vaatleme asutiste omavahelisi informatsioonidokumente.

Omavahel peavad kontakti teatiste abil kõik sooritusmenetlusesse kaasatõmmatud ametasutised ja isikud. Nii teatavad laekamisasutised nende juures kas otseselt või linna- ja vallavalitsuste kaudu laekunud summadest maksuinspektorile⁶⁸. Viimasel juhul tähendatakse teates linna- või vallavalitsuse nimetus, summade saamise (postiteel saamise korral ka postile andmise) kuupäev ja aasta, kviiitungi nr. ja summade liigitus (maks, viivitus- ja pikenduse % , trahv ja viivitusraha summade hilise edasiandmise eest). Samuti peavad Eesti Panga osakonnad teatama maksuinspektorile iga kuu 10. päevaks kõigist eelmise kuu jooksul toimetatud tagasimaksmistest ja ülekandmistest, kusjuures teated saadetakse sellele maksuinspektorile, kelle te-

⁶⁷ § 488 ja lisa XXII, § 47, p. 4.

⁶⁸ Lisa I, § 10 ja § 17.

gevuspiirkonna järgi on määratud tagasi makstud või ülekantud maks või trahv⁶⁹.

Sundsoorituse korral saadab laekamisasutis nõudelehed vastavale politseikomissarile maksu- ja trahvivõla sissenõudmiseks Administratiiv-sissenõudmise seaduses ettenähtud korras⁷⁰. Nõudelehtede formulaarid on seejuures valmistrükitud Maksude Talituse poolt kehtimapanud vorminõuete kohaselt. Ühtlasi saadab laekamisasutis nõudelehtede väljasaatmisest jällegi vastavad teatised maksuinspektorile. Nende teatistes tähendatakse nõudelehtede väljasaatmise aeg, nõudelehtede arv ja nendejärgsed maksuvõla ja trahvivõla summad⁷¹.

Teistest k o r r a l d i s t e s t mainime siinkohal määramiskorraldise ja õigustavaid korraldise. Määramiskorraldisena esineb näiteks tähtaja määramine maksuinspektori poolt maksukohuslas-

⁶⁹Lisa I, § 26.

⁷⁰Lisa I, § 6 ja MKS § 109

⁷¹Lisa I, § 6.

te lisamaksustamisel⁷². Oigustavate korraldiste-
na aga esinevad tagasimaksu otsused⁷³, Maksude
Talituse otsused ettevõtete aruandvate ettevõtete
liiki arvestamise kohta⁷⁴ ja load maksustatavast
kasust mahaarvamiste kohta kasuprotsendimaksu
alal⁷⁵. Muud sooritusmenetlusel ettetulevad kor-
raldised on ettenähtud teistes formaalmaksundus-
õiguslikeks naaberseadustes.

§ 8. Õ i g u s k a i t s e - m e n e t l u s l i k u d a k t i d.

Õiguskaitse-menetluslike aktide all äri-
maksuseaduses mõistame neid haldusakte, millised
osutuvad vajalikuks maksundusõigusliku järelval-
ve teostamisel. Seda maksundusõiguslikku järelval-
vet võime jagada omakorda kaheks: 1) k o n t -

⁷²Lisa I, § 6.

⁷³Lisa I, § 23.

⁷⁴Lisa XX, § 9.

⁷⁵§ 519, p. 3-d, märkus 2.

rollmenetluseks ja 2) vaidemening kaebemenetluseks. Esimene toimub haldusasutiste eneste algatusel haldusmenetluslikus korras, teine aga maksukohuslase või selle huviosalise algatusel ja halduskohtuliku menetluse korras.

Ärimaksuseaduses leiame akte päämiselt kontrollmenetluse kohta, üksikuid akte ka vaidemenetluses, kuna kaebemenetluslike aktide kohta sätteid üldse ei esine.

Ka õiguskaitsemenetluslike aktide juures teeme vahet teatiste, tõendite ja korraldiste vahel.

Nii on politseiametnikud kohustatud viibimata teatama neile kõigist tähelepanud kauplemise või muu äritoimetamise juhtumitest ilma äritunnistuse⁷⁶. Ka kolmandad isikud on õigustatud teateid saatma neile teadaolevatest seaduserikkumistest ärimaksualal ja neil teadatel, kui nad on usaldus-

⁷⁶ § 496.

väärsed, on samad õiguslikud tagajärjed kui politsei teadetel (s. t. - nad võivad olla ajanditeks kontrollmenetluse algatamisel)⁷⁷.

Ettevõtte kohta, mis kuulub sulgemisele, äri- lise järelvalve isikud koostanud protokollis selle kohta, teatavad samal päeval sellest kohalikule politseile, tähendades: missugune äritunnistus tuleb lunastada nimetatud ettevõtte jaoks ja et äritunnistuse mittelunastamisel kahe nädala jooksul ettevõtte tuleb sulgeda⁷⁸. Sulgemise otsusest saadetakse teatis ka süüdlasele ja selles märgitakse, et kui kahe nädala jooksul pärast protokollis koostamist ei lunastata äritunnistust, mis selle asutise jaoks nõutav seadusega, siis asutis suletakse kohe⁷⁹. Samuti saadetakse suletud ettevõtte uuesti avamisest viivitamatult politsei poolt teade kohalikule maksuinspektorile, kusjuures peab tähendatud olema erilisel avamise moment⁸⁰.

⁷⁷§ 495.

⁷⁸Lisa XXII, § 50, p. 3.

⁷⁹Lisa XXII, § 50, p. 2.

⁸⁰Lisa XXII, § 50, p. 6.

Aruannet on kohustatud iga aasta ärimaksu kohta koostama maksuinspektorid ja nad esitavad selle Maksude Talitusele Riigitulude kassa, arvepidamise ja aruandmise korra määruses ettenähtud vormis⁸¹. Samuti peavad ka kõik maksulisi, kui ka hinnata äri- ja laotunnistusi väljaandvad asutised maksuinspektorite kaudu esitama Maksude Talitusele Majandusministri poolt määratud tähtaegadel seatud vormi järgi aruanded väljaantud äri- ja laotunnistuste ja nende eest laekunud põhiäri- ja lisamaksude kohta⁸².

Vaidemenetluse osas puutume teatisevormilise haldusaktiga kokku Ärimaksuseaduse § 559, mis käsitleb v a s t u l a u s e (vaide) sisseandmise aega ja korda puhtakasumaksu alal.

T õ e n d i t e n a käesolevas paragrahvis esinevad revideerimisprotokollid⁸³, revideerimismärkused äritunnistustel⁸⁴, pealkirjad kontrollraa-

⁸¹Lisa I, § 13.

⁸²Lisa XXI, § 25, p. 1.

⁸³§ 505.

⁸⁴§ 498.

Ex 1939. Selv. Yari.

matuis⁸⁵, Maksude Talitusele esitatavad aktid ilmsikstulnud puuduste kohta⁸⁶ ja ettevõtete sulgemisprotokollid⁸⁷.

K o r r a l d i s t e s t mainime siinkohal määrämiskorraldisi, trahvikorraldisi ja sundkorraldisi. Määrämiskorraldisena esineb Maksude Talituse direktori määrus igaaastase revideerimise lõpu tähtaja kohta⁸⁸, trahvikorraldised on ettenähtud maksuinspektori ja maksukomisjoni pädevuses⁸⁹ ja sundkorraldistena esinevad kontrolli teostamise käsud⁹⁰ ja ettevõtete sulgemise otsused⁹¹.

Muud õiguskaitse-menetluslikud aktid leiavad käsitamist formaalmaksundusõiguslikes seadusis.

⁸⁵Lisa XXI, § 24, p. 1.

⁸⁶Lisa XXI, § 24, p. 2.

⁸⁷Lisa XXII, § 50, p. 2 ja p. 5.

⁸⁸§ 491.

⁸⁹§ 591 ja §§ 575 - 589.

⁹⁰§ 528.

⁹¹§ 505.